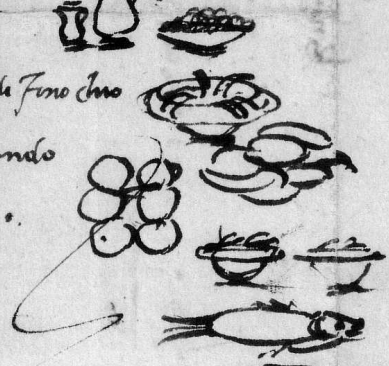

*Αφού είναι παιδιά, μίλησέ τους για μά-
χες, για ρηγάδες, για άλογα, για σατα-
νάδες, για ελέφαντες και για αγγέλους,
μην παραλείψεις όμως να τους μιλήσεις
για έρωτα και για πράγματα παρεμφερή.*

pani dua
u bochal di mo
una aringa
torcegh

una salara
quatro pani
u bochal de do
o u quaruccio di bruscia
u pucello di spinaci
quatro a la c
to rtole

sei pani
dua minestre di fino chuo
una aringa
u bochal di tondo

Sto Michelagnolo
di...

Η νύχτα δεν συνδιαλέγεται με την ημέρα. Φλέγεται μέσα της. Την κουβαλάνε στην πυρά την αυγή. Και μαζί της, τους ανθρώπους της, τους πότες, τους ποιητές, τους εραστές. Είμαστε ένας λαός από εξόριστους, από θανατοποινίτες. Δεν σε γνωρίζω. Γνωρίζω τον Τούρκο φίλο σου· είναι ένας από μας. Χάνεται απ' τον κόσμο λίγο λίγο, τον καταπίνει το σκοτάδι και οι αντικατοπτρισμοί του· είμαστε αδέρφια. Δεν ξέρω ποιος πόνος ή ποια ηδονή τον έσπρωξε σ' εμάς, στο λίκνο μας, μπορεί το όπιο, μπορεί το κρασί, μπορεί ο έρωτας· μπορεί και κάποια σκοτεινή πληγή της ψυχής, καλά κρυμμένη μες στις ζάρες της μνήμης.

Μ' εμάς ποθείς να σμιζεις.

Ο φόβος και η σύγχυση του μυαλού σου σε ρίχνουνε στην αγκαλιά μας, θες να κουλουριαστείς, όμως το άκαμπτο κορμί σου μες στις βεβαιότητές του μένει γαντζωμένο, απομακρύνει την επιθυμία, αρνείται να αφηθεί.

Δεν σε κατηγορώ.

Κατοικείς σε μιαν άλλη φυλακή, σε έναν κόσμο δύναμης και τόλμης όπου πιστεύεις ότι θα θριαμβεύσεις· θαρρείς πως θ' αποκτήσεις την εύνοια των ισχυρών, αναζητάς τη δόξα και τα πλούτη. Κι όμως, σαν έρχεται η νύχτα ανασκιρτάς. Δεν πίνεις, γιατί φοβάσαι· ξέρεις πως το κάψιμο του οινοπνεύματος σε βυθίζει στην αδυναμία, στην ακαταμάχητη ανάγκη

ν' αναζητήσεις τα χάρδια, την εξαφανισμένη τρυφερότητα, τη χαμένη παιδική ηλικία, την ευχαρίστηση, την ηρεμία απέναντι στη σπινθηροβόλα αβεβαιότητα της σκοτεινιάς.

Θαρρείς ότι επιθυμείς την ομορφιά μου, την απαλότητα της επιδερμίδας μου, τη λάμψη του χαμόγελού μου, τη λεπτότητα των αρθρώσεών μου, το βαθυκόκκινο των χειλιών μου, μα στην πραγματικότητα αυτό που επιθυμείς υποσυνείδητα είναι η εξαφάνιση των φόβων σου, η γιαιτρεία, η επιστροφή, η λήθη. Η εσωτερική σου δύναμη σε κατασπαράζει μέσα στην ερημιά σου.

Έτσι, υποφέρεις χαμένος σ' ένα ατέλειωτο λυκόφως, με το ένα πόδι στην ημέρα και το άλλο στη νύχτα.

Τρία δέματα γούνες από σαμούρι και κουνάβι, εκατόν δώδεκα μάλλινα *raappi*, εννέα τόπια μετάξι από την Πέργαμο, άλλα τόσα από χρυσοκέντητο βελούδο, πέντε βαρέλια νίτρο, δύο κιβώτια με καθρέφτες και μια μικρή κοσμηματοθήκη: να τι ξεφορτώνεται στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης, την Πέμπτη 13 Μαΐου 1506, μετά τον Μιχαήλ Άγγελο Μπουοναρότι. Με το που δένει η φρεγάτα, ο γλύπτης δίνει ένα σάλτο και βρίσκεται στη στεριά. Σαν κάπως να παραπαίει, ύστερα από έξι μέρες δύσκολου ταξιδιού. Δεν γνωρίζουμε το όνομα του Έλληνα δραγουμάνου που τον περιμένει, ας τον πούμε Εμμανουήλ: αντίθετα, ξέρουμε το όνομα του εμπόρου που τον συνοδεύει: Τζοβάνι ντι Φραντσέσκο Μαρίνγκι από τη Φλωρεντία, εγκατεστημένος στην Ιστάνμπουλ εδώ και πέντε χρόνια. Τα εμπορεύματα του ανήκουν. Είναι ένας προσηγής άντρας, ευτυχής που συναντά τον γλύπτη του Δαβίδ, τον ήρωα της Φλωρεντινής Δημοκρατίας.

Ασφαλώς η Ιστάνμπουλ ήταν πολύ διαφορετική τότε: το επικρατέστερο όνομά της ήταν Κωνσταντινούπολη. Η Αγια-Σοφιά δέσποζε μονάχη της, χωρίς το Μπλε Τζαμί, η ανατολική όχθη του Βοσπόρου ήταν εξαθλιωμένη, το μεγάλο παζάρι δεν ήταν ακόμη ο γιγάντιος ιστός αράχνης όπου χάνονται οι τουρίστες απ' όλο τον κόσμο για να τους γδύσουν οι ντόπιοι. Η αυτοκρατορία δεν ήταν πια ρωμαϊκή, αλλά

ούτε και η μεγάλη αυτοκρατορία, την πόλη τη μοιράζονταν Οθωμανοί, Έλληνες, Εβραίοι και Λατίνοι· σουλτάνος ήταν ο Βαγιαζίτ Β΄, ο επονομαζόμενος και Ευλογημένος, Ευσεβής, Δίκαιος. Οι Φλωρεντινοί και οι Ενετοί τον ονόμαζαν Μπαζαζέτο, οι Γάλλοι Μπαζαζέ. Ήταν ένας σοφός και ήρεμος άνθρωπος, ο οποίος βασίλευε τριάντα ολόκληρα χρόνια· του άρεσε να γεύεται το κρασί, την ποίηση, τη μουσική· δεν φυλαγόταν ούτε απ' τα νεαρά αγόρια ούτε απ' τα κορίτσια· εκτιμούσε τις επιστήμες και τις τέχνες, την αστρονομία, την αρχιτεκτονική, τα θέλγητρα του πολέμου, τα γρήγορα άτια και τα κοφτερά σπαθιά. Αγνοούμε τι τον ώθησε να προσκαλέσει τον Μιχαήλ Άγγελο Μπουοναρότι, από το Μπουοναρότι της Φλωρεντίας, στην Ιστάνμπουλ, ακόμη κι αν ο γλύπτης έχαιρε ήδη μεγάλης φήμης στην Ιταλία. Στα τριάντα ένα του, κάποιοι έβλεπαν σ' αυτόν τον μεγαλύτερο καλλιτέχνη όλων των εποχών. Τον σύγκριναν συχνά με τον γίγαντα Λεονάρντο ντα Βίντσι, που ήταν είκοσι χρόνια μεγαλύτερός του.

Εκείνη τη χρονιά, ο Μιχαήλ Άγγελος είχε εγκαταλείψει αστόχαστα τη Ρώμη, ένα Σάββατο στις 17 Απριλίου, την προηγούμενη της τοποθέτησης του θεμέλιου λίθου για την καινούργια βασιλική του Αγίου Πέτρου. Είχε πάει πέμπτη συνεχόμενη φορά να παρακαλέσει τον πάπα να δεήσει να σεβαστεί την υπόσχεση οικονομικής βοήθειας που του είχε δώσει. Τον πέταξαν έξω με τις κλοτσιές.

Ο Μιχαήλ Άγγελος αναριγεί μέσα στο μάλλινο πανωφόρι του, η άνοιξη έχει δόντια, βρέχει. Ο Μιχαήλ Άγγελος Μπουοναρότι φτάνει στα σύνορα της Δημοκρατίας της Φλωρεντίας τη δεύτερα πρωινή, μας λέει ο Ασκάνιο Κοντίβι, ο βιογράφος του: σταματάει σε ένα πανδοχείο, τριάντα λεύγες μακριά από την πόλη.

Ο Μιχαήλ Άγγελος πνέει τα μένεα ενάντια στον Ιούλιο Β΄, τον πολεμοχαρή και δεσποτικό πάπα, που του συμπεριφέρθηκε τόσο σκαιά. Ο Μιχαήλ Άγγελος είναι ξιπασμένος. Ο Μιχαήλ Άγγελος έχει συνείδηση της καλλιτεχνικής του αξίας.

Γνωρίζοντας ότι είναι ασφαλής στην επικράτεια της Φλωρεντίας, ξεφορτώνεται τους ανθρώπους που έχει στείλει ο πάπας να τον κυνηγήσουν και να τον φέρουν στη Ρώμη, ακόμη και διά της βίας αν χρειαστεί. Την επομένη φτάνει στη Φλωρεντία για το δείπνο. Η οικονόμος του του σερβίρει έναν

αραιό ζωμό. Ο Μιχαήλ Άγγελος καταριέται ενδόμυχα τον αρχιτέκτονα Μπραμάντε και τον ζωγράφο Ραφαήλ, αυτούς τους ζηλόφθονους που θεωρεί ότι τον διέβαλαν στον πάπα. Ο ποντίφικας Ιούλιος ντέλα Ρόβερε είναι επίσης ξιπασμένος. Υπερόπτης, δεσποτικός και μπαταχτσής. Ο καλλιτέχνης αναγκάστηκε να πληρώσει από την τσέπη του το κόστος των μαρμάρων που είχε διαλέξει στην Καράρα για την κατασκευή του παπικού μαυσωλείου, ενός τεράστιου μνημείου που θα δέσποζε καταμεσής της καινούργιας βασιλικής. Ο Μιχαήλ Άγγελος αναστενάζει βαρύθυμα. Η προκαταβολή του συμβολαίου που είχε υπογράψει με τον πάπα έχει δαπανηθεί σε προμήθειες, μετακινήσεις, σε μαθητευόμενους που θα σμίλευαν την πέτρα.

Ο γλύπτης, εξαντλημένος από το ταξίδι και τις έγνοιες, ζεσταίνεται λιγάκι από τον ζωμό, στριμώνχεται στο μικροσκοπικό αναγεννησιακό κρεβάτι του και αποκοιμιέται καθιστός, με τη ράχη σε ένα μαξιλάρι, καθώς σκιάζεται απ' τον θανατερό συνειρμό που δημιουργεί η ύπτια στάση.

Την επομένη, περιμένει μήνυμα απ' τον πάπα. Τρέμει από λύσσα σκεπτόμενος ότι ο ποντίφικας δεν αξιώθηκε καν να τον δεχτεί την προηγούμενη της αναχώρησής του. Ο Μπραμάντε, ο αρχιτέκτονας, είναι ένας ηλίθιος και ο Ραφαήλ, ο ζωγράφος, ένας μωροφιλόδοξος. Δυο νάνοι που κολακεύουν τον αλαζονικό ακκισμό του πορφυροπλούμιστου. Ύστερα έρχεται η Κυριακή και ο Μιχαήλ Άγγελος, πρώτη φορά μετά από μήνες, λαδώνει το άντερό του με ένα απολαυστικό αρνί, ψημένο από τον γείτονά του, τον φούρναρη.

Σχεδιάζει όλη μέρα και, εν ριπή οφθαλμού, ξοδεύει τρία μολύβια από αιματίτη και δυο γραφίδες.

Οι μέρες περνούν και ο Μιχαήλ Άγγελος αρχίζει να αναρωτιέται μήπως έκανε λάθος. Διστάζει να στείλει μια επιστολή στην Αγιότητα Του. Να ζητήσει χάρη και να επιστρέψει στη Ρώμη; Ποτέ. Στη Φλωρεντία το άγαλμα του Δαβίδ τον έχει κάνει ήρωα της πολιτείας. Θα μπορούσε να δεχτεί τις παραγγελίες που δεν θα παρέλειπαν να του κάνουν μόλις πληροφορούνταν την επιστροφή του, κάτι τέτοιο όμως θα πυροδοτούσε το μένος του Ιουλίου, που τον είχε προσλάβει. Η ιδέα και μόνο ότι θα πρέπει να ταπεινωθεί για άλλη μια φορά μπροστά στον ποντίφικα του προξενεί ένα έντονο ξέσπασμα οργής.

Σπάζει δυο βάζα και ένα επισμαλτωμένο πιάτο.

Ύστερα, ήρεμος πια, καταπιάνεται με τα σχέδιά του, κυρίως ανατομικές σπουδές.

Τρεις ημέρες αργότερα, μετά τον εσπερινό, μας διευκρινίζει ο Ασκάνιο Κοντίβι, δέχεται την επίσκεψη δύο φραγκισκανών μοναχών που καταφτάνουν μουσκίδι από την καταρακτώδη βροχή. Ο Άρνος έχει φουσκώσει πολύ τις τελευταίες μέρες, υπάρχει φόβος να υπερχειλίσει. Η οικονόμος βοηθάει τους μοναχούς να στεγνώσουν. Ο Μιχαήλ Άγγελος παρατηρεί τους δύο άντρες, τους λεκέδες λάσπης στο στρίφωμα από τα ράσα τους, τους γυμνούς αστραγάλους, τις λιπόσαρκες κνήμες τους.

«Δάσκαλε, ήρθαμε να σας μεταφέρουμε ένα μήνυμα υψίστης σημασίας».

«Πώς με βρήκατε;»

Ο Μιχαήλ Άγγελος σκέφτεται διασκεδάζοντας ότι ο Ιούλιος Β΄ έχει στην υπηρεσία του αξιοθρήνητους απεσταλμένους.

«Με υποδείξεις του αδερφού σας, δάσκαλε».

«Ιδού μια επιστολή για εσάς, *maestro*. Πρόκειται για μιαν ιδιότυπη αίτηση, προερχόμενη από ένα πολύ υψηλά ιστάμενο πρόσωπο».

Η επιστολή δεν φέρει βουλοκέρι και ο γραφικός χαρακτήρας είναι άγνωστος. Ο Μιχαήλ Άγγελος δεν καταφέρνει να μην απογοητευτεί βλέποντας ότι δεν προέρχεται από τον πάπα. Αποθέτει την επιστολή στο τραπέζι.

«Περί τίνος πρόκειται;»

«Για μια πρόσκληση από τον σουλτάνο της Κωνσταντινούπολης, δάσκαλε».

Φανταζόμαστε την έκπληξη του καλλιτέχνη, τα μικρά μάτια του να γουρλώνουν. Ο σουλτάνος της Κωνσταντινούπολης. Ο Μεγάλος Τούρκος. Στριφογυρίζει το γράμμα στα χέρια του. Η περιγραφή είναι από τα αισθητότερα υλικά.

Καθισμένος σ' ένα καράβι καταμεσής της Αδριατικής, μες στις θυελλώδεις σπηλιάδες του πελάγου, ο Μιχαήλ Άγγελος μετανιώνει. Το στομάχι του ανακατεύεται, τα αυτιά του βουίζουν, φοβάται. Η τρικυμία αυτή είναι η θεία δίκη. Ανοιχτά της Ραγκούζας, κι ύστερα παραπλέοντας τον Μοριά, στο κεφάλι του στριφογυρνάει η φράση του Αποστόλου Παύλου, «για να μάθεις να προσεύχεσαι πρέπει να βρεθείς στη θάλασσα», και τότε την εννοεί. Η απεραντοσύνη της θαλασσινής πεδιάδας τον τρομάζει. Οι ναύτες μιλάνε μια φριχτή ένρινη διάλεκτο που ο ίδιος μόλις και την καταλαβαίνει.

Άφησε πίσω του τη Φλωρεντία την 1η Μαΐου για να μπαρκάρει στην Ανκόνα, ύστερα από έξι ημέρες διαταγμών. Οι φραγκισκανοί επανήλθαν τρεις φορές, και τρεις φορές τούς έδιωξε ζητώντας τους να περιμένουν κι άλλο. Διάβασε και ξαναδιάβασε το γράμμα του σουλτάνου, ελπίζοντας εντωμεταξύ ότι κάποια χειρονομία του πάπα θα έβαζε τέλος στις αμφιταλαντεύσεις του. Ο Ιούλιος Β΄ θα πρέπει να ήταν πολύ απασχολημένος με τη βασιλική του και τις προετοιμασίες ενός καινούργιου πολέμου. Αλλά, στο κάτω κάτω, το να υπηρετήσει τον σουλτάνο της Κωνσταντινούπολης είναι καλή εκδίκηση απέναντι στον πολεμοχαρή ποντίφικα που τον πέταξε έξω σαν να ήταν κανένας ζητιάνος. Και το ποσό που προσφέρει ο Μεγάλος Τούρκος είναι αστρο-

νομικό. Αντιστοιχεί σε πενήντα χιλιάδες δουκάτα, δηλαδή είναι έξι φορές παραπάνω από ό,τι τον πλήρωσε ο πάπας για δύο χρόνια δουλειάς. Και τούτο μόλις για έναν μήνα. Αυτό ζητάει όλο κι όλο ο Βαγιαζίτ. Έναν μήνα για να συλλάβει, να σχεδιάσει και να βάλει τα θεμέλια μιας γέφυρας ανάμεσα στην Κωνσταντινούπολη και το Πέραν, ένα βορινό προάστιο. Μιας γέφυρας που θα ενώνει αυτό που ονομάζουμε Κεράτιο, το Χρυσό Κέρασ των Βυζαντινών. Μιας γέφυρας καταμεσής του λιμανιού της Κωνσταντινούπολης. Ένα έργο με μήκος πάνω από εννιακόσια πόδια. Ο Μιχαήλ Άγγελος προσπάθησε νωθρά να πείσει τους φραγκισκανούς ότι δεν ήταν αρμόδιος. Αν σας διάλεξε ο ίδιος ο σουλτάνος, σημαίνει πως είστε, του απάντησαν. Και αν το σχέδιό σας δεν αρέσει στον Μεγάλο Τούρκο, θα το απορρίψει όπως απέρριψε και του Λεονάρντο ντα Βίντσι. Του Λεονάρντο; Τον φωνάζουν μετά τον Λεονάρντο ντα Βίντσι; Μετά από αυτό τον αγροίκο που περιφρονεί τη γλυπτική; Χωρίς να το πολυσκεφτεί, ο μοναχός βρήκε αμέσως τα λόγια για να πείσει τον Μιχαήλ Άγγελο: *Αν δεχτείτε, θα τον ξεπεράσετε σε δόξα, γιατί θα επιτύχετε εκεί όπου εκείνος απέτυχε και θα δώσετε στον κόσμο ένα απαράμιλλο μνημείο σαν τον Δαβίδ σας.*

Για την ώρα, με την πλάτη στη νοτισμένη ξύλινη κουπαστή, ο ασύγκριτος γλύπτης, ο μελλοντικός μεγαλοφυής ζωγράφος και απαράβλητος αρχιτέκτονας, δεν είναι παρά ένα σαρκίο πιασμένο στη μέγγενη του φόβου και της ναυτίας.